

genoemd kunnen worden, is dit niet — voldoende — onderscheiden den particulier niet altijd kwalijk te nemen.

Maar van de regeeringsorganen moest men toch verwachten, dat zij beter zouden weten, wanneer en waar de beste krachten uit onze organisaties te gebruiken zijn en ook, waar die te vinden zijn. En wat blijkt nu? Dat men ook daar nogal eens de gelegenheid om van de ervaring en hulp van goeageschoolde accountants gebruik te maken, laat voorbijgaan. Niet altijd, gelukkig. Ongetwijfeld is van tijd tot tijd blijk gegeven van een streven om van de ontwikkeling, die ons beroep doorgemaakt heeft, gebruik te maken. De Regeering heeft accountants in vasten dienst* genomen en verbonden aan verschillende departementen, heeft ook de hulp van particuliere accountants van tijd tot tijd ingeroepen, vooral ook in de laatste oorlogsjaren en daarna. Maar dan verbaast het de beroepsgenooten zooveel te meer, dat zooveel andere goede gelegenheden voorbijgaan, zonder dat de Regeering zich de goede diensten door accountants vroeger bewezen, herinnert.

Men vraagt zich soms af: Vergeet de Regeering, dat de accountants nog bestaan, nu zij nog geen tijd gehad heeft het beroep wettelijk te regelen? Een groote reorganisatie in een staatsbedrijf geschiedt zonder hulp van een of meer der gevestigde professionals, die, door hun ervaring voorzichtig geworden en ingesteld op efficientie, juist op dat gebied zulke belangrijke diensten hadden kunnen bewijzen. En als de reorganisatie mislukt, wordt een commissie van onderzoek benoemd, al weer zonder vertegenwoordiger van ons beroep, terwijl toch ook daar de accountant, met aangeboren kritisch talent, de beste diensten had kunnen bewijzen; immers het terrein, dat de commissie had te onderzoeken, is juist dat, waarop de accountant zich beweegt.

En wie had zich een voorbereiding van de Verzekeringskamer kunnen denken zonder bekwaam accountant? De accountant zou daar over allerlei vragen op bedrijfshuishoudkundig en administratief gebied hebben kunnen adviseeren en de methoden aangeven, waarop een bepaald vraagpunt moet worden onderzocht om tot een gezonde oplossing te komen. Ook hier bleef de Regeering in gebreke. Er zijn toch vele accountants door hun praktijk grondig met het verzekeringsbedrijf bekend, en het zou niet moeilijk zijn geweest onder hen een goede keus te doen.

Bovenstaande overwegingen leiden tot de vraag, die wij ter overdenking willen geven: Waarom meent de Regeering goed te doen de dragers van ons beroep buiten al deze commissies te houden. Ligt de schuld daarvan geheel aan de Regeering of zouden misschien in de chaotische toestanden in ons beroep nog redenen zijn, die de Regeering doen vermijden van onze diensten gebruik te maken?

Maar als dat zoo is, heeft zij het in eigen hand om den toestand te verbeteren. De wettelijke regeling zou hier kunnen helpen.

G. H.

DE ACCOUNTANTSVERKLARING

Dit onderwerp, hetwelk in het eerste decennium dezer eeuw in vakpers en op vergaderingen druk werd besproken, langzamerhand echter in de schaduw is geraakt van economische beschouwingen, is door een recente déconfiture plotseling weer in het volle licht geplaatst. De accountant eener thans gefailleerde credietinstelling volgde de vrijwel algemeene gewoonte om op drieërlei wijze de resultaten zijner controle mede te deelen, t.w.:

- 1e. door een uitvoerig niet voor publicatie bestemd rapport aan het bestuurscollege der instelling, dat hem de opdracht tot controle had verstrekt,
- 2e. door ondertekening van balans en winst- en verliesrekening,

- 3e. door een korte verklaring, bestemd om met jaarrekening en jaarverslag te worden gepubliceerd.

De jaarrekening per ult. 1921 komt hem misleidend voor: aanzienlijke geleden verliezen zijn er niet in verwerkt, kapitaal en reserves worden als geheel intact opgevoerd, zelfs wordt er een winstsaldo berekend en gedeeltelijk voor dividenduitkering aangewezen, niettegenstaande de waarschijnlijkheid, dat reserves en kapitaal verloren zijn. De accountant vermeldt dit alles in zijn uitvoerig, niet voor publicatie bestemde rapport, weigert balans en winst- en verliesrekening te ondertekenen en geeft de volgende te publiceerende verklaring af, gericht aan bestuur- en toezichtcolleges:

„Ondergeteekenden verklaren, dat de balans per 31 December 1921 van de Centrale Bank door hen met de boeken en bescheiden werd vergeleken en daarmee in overeenstemming is bevonden. De balansen van de Bijbanken werden enkel geverifieerd met de bescheiden, waarmee zij overeenstemden.

„Ons uitvoerig rapport omtrent de posten voorkomende op de in het jaarverslag opgenomen balans werd d.d. 10 Juni j.l. aan Uw colleges uitgebracht.

„Van de Bijbanken werden in 1921 geregeld door hen gecontroleerd de kantoren X, Y en Z.

„Aan Uw colleges werd omtrent de controle der administratie van de Centrale Bank en der genoemde Bijbanken driemaandelijks rapport uitgebracht. De bevinding van ondergeteekenden bij hunne controle in 1921 is steeds geweest, dat zij de administratie over het algemeen goed verzorgd aantreffen”.

Deze accountantsverklaring, men voelt het onmiddellijk, is hier het zwakke punt. Met de vermelding van ongunstige feiten en vermoedens in het rapport en met de weigering der handteekening onder de te publiceerende verantwoordingsstukken zal iedereen instemmen. Geenszins echter met de accountantsverklaring, die alleen de formeele juistheid dier stukken, n.l. hun overeenstemming met boeken en bescheiden, constateert, doch de materiele onjuistheden, zoowel van balans en winst- en verliesrekening als van boeken en bescheiden, waarmee zij overeenstemmen, verzwijgt.

Het is niet mijn bedoeling, dit concrete voorval, dat aanleiding is tot een nadere beschouwing der accountantsverklaring, hier verder te bespreken. De algemeene vraag, wat het karakter is der accountantsverklaring en welke eischen daaraan zijn te stellen, is belangrijk genoeg om afgescheiden van dat bijzondere geval te worden besproken.

Om het karakter der accountantsverklaring te leeren kennen zal men allereerst de Reglementen van Arbeid der verschillende accountantsverenigingen ter hand nemen. Terwijl ik dit opstel schrijf heb ik van drie verenigingen die reglementen ter beschikking. Al deze reglementen noemen de verklaring slechts als facultatieve toelichting van de door den accountant ondertekende balans. Art. 7 lid 2 van het Reglement van Arbeid van het Nederlandsch Instituut van Accountants, art. 8 lid 2 van de Reglementen van Arbeid van den Nederlandschen Bond van Accountants en van de Nederlandsche Organisatie van Accountants, zijn te dezen aanzien, behoudens eenig verschil in plaatsing van komma's, eensluidend:

„Indien een lid, op grond van het vorenomschreven onderzoek, van oordeel is, dat de balans een juist beeld geeft van den toestand van het vermogen, waarop die balans betrekking heeft, ondertekent hij de balans, al of niet onder toevoeging eener toelichtende verklaring”.

Een zelfstandige accountantsverklaring, zonder ondertekening der balans, kennen deze reglementen niet. De eerste vier artikelen van de reglementen van alle genoemde verenigingen houden zich kennelijk alleen bezig met het uitvoerige rapport.

Dit blijkt letterlijk uit art. 2 van het R. v. A. van den Bond, dat de leden verplicht, „bij de mededeeling van de uitkomst van hunnen arbeid alle inlichtingen aan hun lastgevers te verschaffen, welke noodig zijn om een juist denkbeeld van die uitkomst te geven”. In het overeenkomstig artikel van het R. v. A. van het Instituut ontbreken de (door mij) gespatieerde woorden, maar waar het R. v. A. van het Instituut, inbreng der Nederlandsche Accountants Vereeniging, ouder is dan dat van den Bond kan hieruit niet a contrario worden afgeleid, dat de bepaling bij het Instituut een ruimere strekking heeft. Het R. v. A. der Organisatie noemt eveneens den lastgever, maar is op dat punt niet zoo duidelijk als de Bondsregeling. In ieder geval is de opvatting te verdedigen, dat de eerste vier artikelen alleen op het uitvoerig rapport betrekking hebben.

Dit ligt ook in de lijn der ontwikkeling. In Accountancy van Juli en November 1904, toen de uitoefening van het accountantsberoep zich nog in een jeugd stadium bevond, schreef de heer *Th. Limperg Jr.* eenige beschouwingen over het accountantsrapport, waarin hij reeds scherp onderscheid maakte tusschen het niet en het wel voor publicatie bestemde rapport. Het eerste moet veel bevatten, het moet volgens den schrijver zaakrijk zijn. „Men behandel punt voor punt, te beginnen met de mededeeling omtrent de administratie, hare betrouwbaarheid, enz., om vervolgens de verschillende punten waarop men het onderzoek heeft gericht, categorisch te bespreken en eindelijk uit al het voorgaande de gevolgtrekkingen te maken, die al of niet tot een advies kunnen leiden”. Voor publicatie bij de jaarrekening echter wenscht de schrijver „een zoo kort mogelijke, doch veel, feitelijk alles zeggende verklaring; of, nog beter, *in 't geheel* geen verklaring, maar de simpele handteekening onder de balans”. En hij besluit: „Wil men om de een of andere reden toch een verklaring of rapport, welnu, dan moet daarin naar mijne meening slechts geconstateerd worden, dat ze is „nagzien en accoord bevonden”. Is men tevens belast geweest met de geregelde controle, dan kan men ook in enkele woorden het resultaat daarvan vermelden; maar méér mag in een dergelijk rapport m.i. niet staan (tenzij men aanmerkingen heeft te maken)”.

Bij herhaling treffen wij deze zienswijze aan in de litteratuur van die dagen, en op den Accountantsdag 1909, gedeeltelijk gewijd aan de accountantsverklaring, is ook het Leitmotiv de gedachte, die kort daarop in het Reglement van Arbeid der N. A. V. wordt neergelegd: indien men van den accountant naast het vertrouwelijk rapport nog een certificaat ter publicatie verlangt, dan is daartoe de onderteekening der balans, eventueel onder ter plaatse uitdrukkelijk te kennen gegeven voorbehoud, de hoofdzaak; een toelichting dier onderteekening kan men nog afzonderlijk eraan toevoegen, maar die toelichting kan niet de beteekenis der onderteekening verzwakken, noch ook het gemaakte voorbehoud versterken. De onderteekening, welke beteekenis reglementair wordt vastgelegd, moet als volkomen integraal worden beschouwd.

De praktijk heeft een ontwikkeling te zien gegeven, die afwijkt van wat de ontwerpers en voorvechters van het Reglement van Arbeid der N.A.V. zich hadden voorgesteld. De toelichtende verklaring is voor bepaalde groepen van ondernemingen regel geworden en heeft daar wellicht grooter beteekenis gekregen dan de enkele handteekening onder de balans. De outsider, die een jaarverslag ter hand neemt, merkt de op een afzonderlijke pagina afgedrukte verklaring eer op dan de enkele handteekening van den accountant naast die van directeuren, commissarissen, e.d. onder de balans. Ware de verklaring uitzondering gebleven, dan zou de aandacht niet van de onderteekening zijn afgeleid, nu zij met name bij de „kreditwerbende” ondernemingen regel is geworden schenkt men haar inhoud meer attentie dan aan

het voorkomen of ontbreken der handteekening.

Is inderdaad de toevoeging eener accountantsverklaring bij de ondernemingen, die voortdurend kapitaal trachten aan te trekken, regel geworden? Ik meen op grond van een partieel onderzoek deze vraag bevestigend te mogen beantwoorden. Ik heb voor dat onderzoek gekozen de jaarverslagen der ondernemingen uit een bepaalde bedrijfspgroep, t.w. die der hypotheekbanken, werkende in Nederland. Deze keuze is in de eerste plaats gemotiveerd door het feit, dat hier een groot aantal gelijke objecten van onderzoek aanwezig zijn. Daarnaast werd de keuze vooral bepaald door de overweging, dat bij de hypotheekbank een volledige controle in alle opzichten mogelijk is, dat de goedkeuring der balans, waar vrijwel alle bezittingen ook door den niet terzake-kundige kunnen worden gecontroleerd, geconstateerd en gewaardeerd, niet aan beperking onderhevig behoeft te zijn, en dat dus hier een toelichtende verklaring niet noodig kan zijn om blijk te geven van een subjectieve opvatting omtrent de beteekenis der handteekening.

Welnu, mijn onderzoek bracht aan het licht, dat van de 50 onderzochte hypotheekbanken er 7 niet onder accountantcontrole staan. Van de overige 43 was van 6 de balans niet door een accountant onderteekend, maar was een verklaring van den accountant in het verslag opgenomen; in 4 van deze 6 gevallen was de accountant lid van een der drie bovengenoemde vereenigingen, die in haar Reglementen van Arbeid onderteekening bij goedkeuring voorschrijven. Onderteekening der balans met toelichtende verklaring trof ik aan in 29 gevallen, bovendien waren er 4 gevallen, waarin de onderteekening was toegelicht door een verklaring, die veel leek op een uitvoerig rapport. Publicatie van het uitvoerig rapport ter toelichting der onderteekening vond ik in 3 gevallen, en ten slotte was er één hypotheekbank, waar behalve de balans ook het verslag van commissarissen, dat van de accountantcontrole melding maakte, eenvoudig door den accountant was onderteekend.

Zooals men ziet, de handteekening tout court komt in geen enkel jaarverslag voor. Of de accountant geeft een toelichtende verklaring af, of de hypotheekbank neemt zijn rapport in extenso of in uittreksel in het jaarverslag op. Het ontbreken van de handteekening onder de balans in bovengenoemde zes gevallen wordt wellicht niet eens opgemerkt, doordat de verklaring de handteekening geheel in de schaduw stelt. Hieruit blijkt voldoende, dat de praktijk de toelichtende verklaring tot het allervoornaamste certificaat van den accountant heeft gemaakt en dat die verklaring een zelfstandig bestaan heeft, ook los van de onderteekening.

Maar als men nu die verklaringen op de keper gaat beschouwen en een groot aantal betreffende soortgelijke controles, zoals bij de hypotheekbanken, met elkander vergelijkt, dan komt men tot ontstellende resultaten. Dan ziet men, dat wij nog ver verwijderd zijn van het ideaal van *Mr. Korthals Altes*, in een artikel in *De Accountant* van Mei 1904 geuit: „Daarom zouden wij zoo gaarne zien, dat alvast de Instituutsleden zich hieromtrent verstonden en éénheid van redactie zouden aannemen voor hunne verklaringen.” Die eenheid van redactie vinden wij nog niet bij twee verklaringen van den zelfden accountant! Wat verklaard wordt is soms zóó vaag, dat in een geval als het in den aanvang van dit artikel vermelde de overgang van goedkeuren naar niets zeggen wellicht niet zou worden opgemerkt.

Maar laat ik nu mijn beschouwingen voorloopig onder mij houden en eenige staaltjes mededeelen, die mij bij mijn onderzoek hebben gefraspeerd. De lezer kan dan zelf oordeelen.

Allereerst werd ik getroffen door het feit, dat ondanks de duidelijke bepalingen der Reglementen van Arbeid eenige accountants bij onderteekening der balans nog steeds een formule boven hun handteekening plaatsen, die aan enkel for-

meele goedkeuring der balans doet denken. Een formule boven de handteekening als „Overeenkomstig boeken en bescheiden opgemaakt” trof ik aan onder de balansen van 7 hypotheekbanken; 6 accountants, alle lid van een der in mijn vorig opstel genoemde vereenigingen en dus gebonden aan een R. v. A., maakten van deze formule gebruik.

Hoogst merkwaardig is het, dat onder deze zes accountants zich twee bevonden, die bij een andere hypotheekbank een afwijkende gedragslijn volgden. Zoo vond ik er een, die drie hypotheekbanken controleerde, bij de eerste de balans niet teekende, maar een verklaring gaf, die zulk een volledige goedkeuring inhoudt, dat zij met een handteekening kan worden gelijkgesteld, bij de tweede de balans onder bovenvermelde formule teekende met toevoeging van een dergelijke positieve verklaring, bij de derde de balans eveneens onder die formule teekende, doch onder toevoeging eener verklaring, die slechts formeele juistheid constateert. Een ander, die in het eene geval onder bovenvermelde formule de balans onderteekende met toevoeging eener verklaring van formeele juistheid, teekende in een ander geval zonder formule en gaf daarbij een verklaring af, die de gedane werkzaamheden resumeerde en in hoofdzaak gegevens voor formeele juistheid inhield. Een derde teekende in het eene geval de balans onder de vermelde formule, terwijl hij bij een andere hypotheekbank de balans in het geheel niet teekende; in beide gevallen gaf hij een verklaring af, vermeldende de verrichte werkzaamheden en een aanwijzing, dat hij de formeele juistheid der balans had geconstateerd. Beide verklaringen vertoonen onderling nog eenige verschillen.

Ook de accountants, die de balans zonder meer onderteekenden en dus (althans voor zoover zij leden zijn van een vereeniging, die hen bij R. v. A. daartoe verplicht acht) geacht moeten worden, door die enkele onderteekening te kennen te geven, dat zij de materiele juistheid der balans hebben geconstateerd, lichtten de onderteekening door verschillend gestelde verklaringen toe. Eén was er b.v., die bij eene hypotheekbank de materiele juistheid, onder vermelding van verrichte werkzaamheden, in zijn verklaring bevestigde, bij een andere hypotheekbank echter, onder vermelding van minder verrichte werkzaamheden, een afwijkende redactie bezigde, welke aan formeele juistheid doet denken. Een andere accountant lichtte in het eene geval zijn onderteekening toe door vermelding van verrichte werkzaamheden en een verklaring, die de formeele juistheid der balans geheel, de materiele gedeeltelijk bevestigde; daarentegen had hij bij een andere hypotheekbank de balans niet geteekend, maar volstaan met de vermelding van verrichte werkzaamheden en in hoofdzaak formeele accoordverklaring. De hier te vermoeden beperking der controle-opdracht is niet uitdrukkelijk in de verklaring vermeld.

Onwillekeurig dringt zich de vraag op, of de verschillende wijzen van optreden van denzelfden accountant aan nonchalance zijn toe te schrijven dan wel een dieperen grond hebben en dus het feit, dat de accountant zich bij de eene hypotheekbank voorzigtiger uitdrukt dan bij de andere, moet wijzen op een niet volledige accoordbevinding bij de eerste. Maar als dat zoo is, dan moet de outsider om van de accountantsverklaringen enig nut te trekken, die steeds vergelijken met andere certificaten van denzelfden accountant; anders zou hij gevaar lopen, een verklaring met gecamoufleerd voorbehoud of een bedekt ongunstige of een niets zeggende verklaring voor een volledige accoordbevinding aan te zien. De outsider heeft alleen iets aan de accountantsverklaring, wanneer hij weet, dat een positief gestelde verklaring algeheele goedkeuring inhoudt en elk manco in negatieve vorm wordt geconstateerd. De Reglementen van Arbeid hebben getracht, ten aanzien der handteekening tot zulk een toestand te geraken, maar een beschouwing van de toelichtende verklaringen doet twijfel rijzen, of

alle accountants aan hun onderteekening wel de betekenis hechten, welke de Reglementen van Arbeid eraan toekennen.

Ook hier weer eenige cijfers. Daartoe heb ik de in mijn onderzoek betrokken accountantsverklaringen (inclusief de gepubliceerde uitvoerige rapporten of uittreksels daarvan) in eenige groepen ingedeeld, t.w.

- A. Verklaring van materiele juistheid zonder verdere toevoeging, dus eenvoudige bevestiging van de onderteekening.
- B. Verklaring van materiele juistheid met vermelding van verrichte werkzaamheden.
- C. Verklaring, die slechts gedeeltelijk of niet ondubbelzinnig de materiele juistheid bevestigt, met vermelding van verrichte werkzaamheden.
- D. Verklaring van formeele juistheid, met vermelding van verrichte werkzaamheden.
- E. Vermelding van verrichte werkzaamheden zonder eenige positieve verklaring ten aanzien der jaarrekening.

De resultaten zijn als volgt:

Type	A	B	C	D	E
Bij eenvoudige onderteekening der balans	6	8	13	1	1
Bij onderteekening der balans met toevoeging „met boeken en bescheiden vergeleken”	—	2	1	3	1
Zonder onderteekening der balans	1	2	3	—	—

Ziet men de frequentie van het halfslachtige type C, dan raakt men vanzelf in het onzekere omtrent de betekenis der toegelichte handteekening. En men vraagt zich af, hoe bij niet-accoordbevinding van de jaarrekening de houding van den accountant zal zijn. Weglating van de handteekening springt niet in het oog, evenmin als vervanging van de reeds halfslachtige accountantsverklaring. Men eischt dan van den outsider, te lezen, wat er niet staat, inplaats van hem positief in te lichten. De waarde der accountantscontrole wordt zoodoende sterk gereduceerd, tot schade van den accountantsstand. Zou het geen aanbeveling verdienen, ook voor de accountantsverklaring bepaalde reglementaire eischen te stellen, in denzelfden zin als dit voor rapport en handteekening is geschied? Met als grondregels: accoordbevinding houdt materiele juistheid in, een voorbehoud moet uitdrukkelijk worden gemaakt en kan niet worden vervangen door vermelding van verrichte werkzaamheden, positieve verklaringen omtrent de gepubliceerde stukken kunnen niet door niets zeggende worden gereflecteerd. Wellicht geeft deze gedachte stof voor een volgend artikel.

Dr. N. J. POLAK

KOSTPRIJZEN EN TARIEVEN VAN ELECTRICITEIT

Het is een bekend feit, dat elektrische centrales hun product, de electriciteit, voor zeer uiteenlopende prijzen resp. tarieven verkoopen.

Op het eerste gezicht is men geneigd aan te nemen, dat op de hooge prijzen buitensporige winsten worden gemaakt en bij de laagste prijzen verlies wordt geleden. Bij een juiste analyse der prijzen is echter nog het een, nog het ander het geval. Integendeel is een dergelijke differentieering noodzakelijk, indien men den eisch stelt, dat de afnemers betalen naar gelang van de kosten, in den ruimsten zin genomen, die zij aan het bedrijf veroorzaken. De afnemers toch, die een elektrische centrale te bedienen heeft, stellen zulke uiteenlopende eischen, dat het in hooge mate onbillijk zou zijn, hen allen over één kam te scheren.

Het is van voldoende bekendheid, dat in de practijk de meest verschillende tarieven toepassing vinden. Bij een nadere beschou-